

Wkład ekonomii heterodoksyjnej do koncepcji rozwoju zrównoważonego

Piotr Jeżowski

Katedra Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Konferencja naukowa

Zrównoważony rozwój w polityce spójności w latach 2014-2020. Istota, znaczenie oraz zakres monitorowania. Główny Urząd Statystyczny

Augustów, 3-4 września 2015

EKONOMIA EKOLOGICZNA *(ecological economics - EE)*

- **Charakter interdyscyplinarny**
- **Charakter normatywny**
- **Charakter konstruktywny – nastawienie na wartości, celowość, działanie i praktyczne zastosowania**
- **Orientacja makroekonomiczna**
- **Orientacja na analizę długookresową**

OSIĄGNIĘCIA EE

1. **Zdefiniowanie i wkład do kategorii trwałości**
(*sustainability*)
2. **Wkład do koncepcji rozwoju zrównoważonego**
(*sustainable development*)
3. **Koncepcja ekologicznej reformy podatkowej**
(*ecological tax reform – ETR*)
4. **Koncepcja zapobiegania nieodwracalnym zmianom**
(*safe minimum standard – SMS*)
5. **Mierniki rozwoju zrównoważonego uwzględniające presję na środowisko**
(*ecological footprint*)

FILARY TEORETYCZNE EKONOMII EKOLOGICZNEJ

kapitał naturalny + trwałość + czyste technologie

Dziś przejęte przez ekonomię środowiska i dyscypliny pokrewne

Fundamentalne pojęcie i cel nadrzędny ekonomii ekologicznej to **trwałość** (*sustainability*)

- Należy odróżniać trwałość neoklasyczną i w ujęciu ekonomii ekologicznej. Chodzi tu o **trwałość słabą** (*weak sustainability*) i **mocną** (*strong sustainability*)
- **Trwałość słaba** zakłada, że kapitał sztuczny i kapitał naturalny są substytutami
- **Trwałość mocna** przyjmuje warunki zachowania kapitału naturalnego

WARUNKI ZACHOWANIA KAPITAŁU NATURALNEGO

PRZESŁANKI ETYCZNE

- sprawiedliwość międzypokoleniowa
- sprawiedliwość wewnątrzpokoleniowa
- sprawiedliwość wobec bytów nieosobowych

OGRANICZENIA FIZYCZNE

- założenia zakresu substytucyjności między usługami świadczonymi przez kapitał naturalny a pozostałymi formami kapitału
- stosunek do nieodwracalności zjawisk

OPCJE EKONOMII EKOLOGICZNEJ

1. **sprawiedliwość międzypokoleniowa**
2. **sprawiedliwość wobec bytów nieosobowych**
3. **przeważa związek komplementarności**
4. **substytucyjność jest zjawiskiem wyjątkowym**
5. **zgodnie z zasadą ostrożnościową (*precautionary principle*) należy unikać zjawisk nieodwracalności**

HIERARCHIA ŁĄCZNEGO KAPITAŁU W EKONOMII EKOLOGICZNEJ

Ekonomia ekologiczna ma inną hierarchię typów kapitału:

- **kapitał naturalny** (*natural capital*), [ziemia, ekosystemy, zasoby mineralne, warstwa ozonowa, zdolność asymilacyjna środowiska]
- **kapitał ludzki** (*human capital*) [zasoby pracy ludzkiej, wiedza, umiejętności, technologie]
- **kapitał społeczny** (*social capital*) [kultura, stosunki międzyludzkich, organizacja społeczeństwa, instytucje, zasady i normy]
- **kapitał wytworzony przez człowieka** (*human-made capital*) [budynki, maszyny, infrastruktura gospodarcza]

Najważniejszy jest kapitał naturalny!!!

ZNACZENIE EKOSYSTEMÓW

- Ekonomia ekologiczna nadaje szczególną wagę i troszczy się o te elementy kapitału naturalnego, które tworzą **ekosystemy**.
- Ranga ekosystemów wynika z ich **swoistych funkcji**
- ekosystemy **świadczą usługi ekologiczne** niezbędne dla produkcji i konsumpcji, jak i przede wszystkim dla utrzymania życia na Ziemi

Usługi ekologiczne według funkcji

- **podtrzymujące życie** (*life supporting environmental services*), to jest usługi niezbędne do podtrzymania wszelkiego rodzaju życia i regeneracji systemów naturalnych (utrzymanie atmosfery, asymilacja zanieczyszczeń, oczyszczanie wody, zapylanie upraw, itp.)
- **umożliwiające samoregulację systemów**, które utrzymują ich zdolność wobec zewnętrznych szoków
- **inne**, które oddziałują na jakość życia, ale nie determinują przetrwania lub reprodukcji systemów ekologicznych (np. usługi rekreacyjne lub estetyczne)

STRUKTURA KAPITAŁU NATURALNEGO

W konsekwencji rozpoznania znaczenia ekosystemów i roli usług ekologicznych kapitał naturalny w EE **nie stanowi jednolitej kategorii**

Elementy kapitału naturalnego są różnicowane na **aktywa ważne i aktywa mniej ważne**, jako tzw. **kapitał krytyczny i kapitał pozostały** (*critical and non-critical natural capital*)

TRWAŁOŚĆ (*SUSTAINABILITY*)

W zależności od **warunków zachowania kapitału naturalnego**, to jest od:

- Rodzaju sprawiedliwości
- zakresu substytucyjności
- stosunku do nieodwracalności

mamy **różne stopnie trwałości**

Stopień trwałości określa nacisk na ochronę środowiska i siłę dążenia do zachowania kapitału naturalnego względem potrzeb gospodarki i potrzeb społeczeństw w obecnym pokoleniu

Różne stopnie ograniczeń użytkowania kapitału naturalnego

Trwałość bardzo mocna (*very strong sustainability*) = **stałość łącznego zasobu** kapitału naturalnego. H. Daly: między kapitałem naturalnym a innymi typami kapitału nie ma miejsca na substytucję

Trwałość mocna (*strong sustainability*) = **stałość sumy kapitału naturalnego ekosystemów lub stałość kapitału krytycznego**

Trwałość słaba (*weak sustainability*) – w mainstreamowej ekonomii środowiska = **stałość sumy** kapitału naturalnego, kapitału ludzkiego i kapitału wytworzonego przez człowieka

Wybór stopnia trwałości

- **Określa charakter rozwoju zrównoważonego**
- **Określa charakter polityki ekologicznej**
- **Wpływa na tworzenie nowych dyscyplin ekonomicznych oraz na ewolucję dyscyplin tradycyjnych, także należących do głównego nurtu**

Konsekwencje RZ opartego na trwałości mocnej - podejście ambitne

- **wymaga wysiłku i realnych poświęceń** ze strony obecnego pokolenia, aby zachować dla przyszłych pokoleń kapitał naturalny, a zwłaszcza jego krytyczny składnik
- **wiąże się z kosztami**, które należy ponieść dzisiaj, aby uniknąć wysokich kosztów w przyszłości
- **skala gospodarki** ma być dostosowana do rozmiarów zasobów naturalnych,
- **trudna do zaakceptowania** przez obecne pokolenie

Konsekwencje RZ opartego na trwałości słabej – podejście mało ambitne i niewystarczające

- bardziej **realistyczne**
- **znośne** politycznie
- **łatwiejsze** do wdrożenia ze względu na społeczną akceptację

Wkład innych dyscyplin heterodoksji

- **Tradycyjne:** neoinstytucjonalizm, ekonomia ewolucyjna, postkeynsizm
- **Nowe:** ekonomia socio-ekologiczna, ekologiczna ekonomia polityczna, ekonomia behawioralna,
- **Najnowsza:** ekonomia rozwoju zrównoważonego (przedwczesny pomysł – K. Górka)

Te dyscypliny wykorzystują dorobek zarówno ekonomii ekologicznej jak i ekonomii środowiska i są ściśle ukierunkowane na analizę RZ

Potępane za preferowanie w analizie podejścia jakościowego i eklektyzm metodologiczny

Kluczowe elementy heterodoksji – ku trwałości racjonalnej

- **holistyczne** widzenie kapitału naturalnego, społecznego i fizycznego
- nacisk na **czynniki behawioralne i sytuacyjne**, a nie tylko na czynniki ekonomiczne i technologiczne
- uwzględnienie problemów **pracy, teorii władzy i roli instytucji politycznych oraz kultury organizacyjnej agend i jednostek rządowych i samorządowych**
- przykładanie wagi do procesów **uczenia się** indywidualnego i grupowego oraz do **wiedzy społecznej**, kształtowanej przez partycypację i praktyczne działanie w zespołach, edukację ekologiczną, szkolenia i otwarte dyskusje

Reformacja klimatyczna

- Heterodoksja dała się zdominować przez **ekonomię globalnego ocieplenia** i *the new climate economy*
- Pojawiła się politycznie motywowana **trwałość klimatyczna** (*climate sustainability*)
- Odchylenie klimatyczne sprokuirowane przez nie-ekonomistów i klimatologów stanowi *sui generis* **schizmę** względem teoretycznych ustaleń koncepcji rozwoju zrównoważonego.

- W koncepcji trwałości klimatycznej przed tradycyjne obszary problemowe RZ takie jak zanieczyszczenie powietrza trującymi substancjami, odpady, transport, gospodarka materiałowa, energia, woda i ścieki, żywność, gospodarka przestrzenna i bioróżnorodność, kultura i dziedzictwo kulturowe, sprawiedliwość, gospodarka oraz zdrowie, na pierwsze miejsce wysunęła się **ochrona klimatu i gospodarka niskowęglowa**

Skutki

- Nowa hierarchia problemów ma obecnie zasadniczy wpływ na kształtowanie **priorytetów ekologicznych, społecznych i ekonomicznych** na poziomie globalnym, państwowym, regionalnym i lokalnym.
- Przesunięcie akcentów prowadzi do tego, że niektórzy wręcz utożsamiają błędnie **ochronę klimatu i gospodarkę niskowęglową z RZ**
- Jednostronne uproszczenie i sprowadzanie wszystkiego do ochrony klimatu i dekarbonizacji, jest **merytorycznym i intelektualnym nadużyciem** i często wiodącym do naciągania argumentów

- niekiedy cyniczne wiązanie praktycznie wszystkich dziedzin działalności człowieka z wpływem na klimat czy też poszukiwania wątpliwych związków między temperaturą a zjawiskami meteo na podstawie heurystyki dostępności
- proliferacja na niespotykaną skalę **myślenia grupowego i zatracenia krytycyzmu w osądach** a przede wszystkim pomijania istotności parametrów ekonomicznych i społecznych
- zadziwia intensywność propagandy klimatycznej, katastrofizm, religijne podejście i rosnące zaangażowanie

Pytania i wątpliwości

- Czy ochrona klimatu jest **najpilniejszym wyzwaniem** ludzkości, jeśli się zważy zagrożenie globalnym kryzysem finansowym i gospodarczym, bankructwami państw, wojnami i falami uchodźców?
- Czy etyczna jest ochrona klimatu, gdy na świecie szerzy się ubóstwo skrajne, niedostępność podstawowych usług publicznych, epidemie i choroby cywilizacyjne?
- Czy model klimatyczny ma coś wspólnego z demokracją czy raczej rodzajem totalitaryzmu, załóżkiem niewidzialnego rządu światowego?
- **Czy rozwój prowadzący do nadmiernych wyrzeczeń i bólu ludzi jest godny miana rozwoju zrównoważonego?**

Europa 2020 i pakiet 2.0 na 2030

- ***Pole position* priorytetów i celów zajmują redukcja CO2 i dekarbonizacja** – podbijanie wskaźników i rosnące zaangażowanie to dziecinada i naiwna chęć przechytzenia tych, których zwieść się nie da
- **Racjonalność OZE i efektywności energetycznej** – realne efekty choć drogie (dopóki nierozwiązane magazynowanie tej energii niskiej jakości nie należy się śpieszyć)
- **Racjonalność celów społecznych**

- **Nieracjonalność przedwczesnego EU ETS.** Unia bez USA i Chin tylko szkodzi klimatowi
- UE nas oszukuje, że możliwe są metody typu CCS – to daleka droga do technologii wydajnych i efektywnych ekonomicznie
- Nie jest możliwe, aby polityka klimatyczna zastąpiła politykę energetyczną i przemysłową - z tego będą same nieszczęścia i marginalizacja UE

Pakiet 2.0 jest szkodliwy dla polskiej gospodarki

- wzrost kosztów i cen energii
- utrata konkurencyjności energetyki konwencjonalnej i czarne chmury nad górnictwem
- wymuszona budowa drogiej energetyki jądrowej
- konieczność budowy bloków gazowych i ciepłowni na gaz – wzrost uzależnienia energetycznego Polski
- utrata konkurencyjności polskiego przemysłu, budownictwa, transportu i rolnictwa
- utrata krajowych *benefitia loci*

Wpływ na energetykę

Nie chodzi tylko o **procesy „zwijania”** polskiego górnictwa i elektroenergetyki węglowej

Powstaje **problem ciepłownictwa** postrzeganego marginesowo

- komfort cieplny w naszej strefie geograficznej
- opał i energia cieplna kształtują 4/5 łącznych wydatków budżetów domowych na energię.

W Polsce powiedzieć **WUNGIEL** to szyderstwo cyniczne i płytkie i nie znajdzie się premier, który tak by wypalił górnikom w stolicy lub na Śląsku

Wpływ na sektor gosp. domowych

- Groźba rozszerzania sfery ubóstwa energetycznego
- Obecnie już ½ polskich gospodarstw domowych znajduje się w sferze ubóstwa energetycznego według kryteriów niektórych państw członkowskich UE, znacznie bogatszych niż Polska
- Średnie wydatki na opał, paliwo i energię od 10 lat przekraczają 10-procentowy udział w budżetach domowych
- Czy 15% będzie zgodne z zasadami rozwoju zrównoważonego

Polska nie ma żadnego rozsądnego wyjścia

- **Musimy "pluć krwią" i realizować ogromnym kosztem trwałość klimatyczną**, aczkolwiek Polska nie zobowiązywała się do ochrony klimatu a tylko do ochrony środowiska
- **Czas na walkę o odrębne potraktowanie praktycznie się skończył** i osamotniona Polska niewiele już może działać na arenie UE, aby uzyskać złagodzenie wymogów i zmniejszyć obciążenie polskiej gospodarki i społeczeństwa
- Niemcy nie dopuszczą, abyśmy popsuli im Energiewende

- **Chwilowy oddech** Polsce może dać kolejna klęska szczytu klimatycznego (Paryż)
- **Walka** i dopominanie się Polski o **sprawiedliwe potraktowanie** jest gospodarczo i politycznie konieczna i uzasadniona